

مقایسه موانع شخصی خلاقیت بین دبیران تربیت‌بدنی مرد و زن شهرستان نیشابور

محمود گودرزی* / حسن صادقی**

موانع که به اعتماد به نفس و خطرپذیری مرتبط‌اند می‌شود. سن و سابقه کاری سهم موانع مرتبط با محیط فیزیکی را نیز در دبیران مرد افزایش می‌دهد.

کلیدواژه: خلاقیت، موانع شخصی خلاقیت، دبیر تربیت‌بدنی، مشخصات فردی.

مقدمه

در طول تاریخ حیات انسان، تمایل ذاتی او به تغییر و ابداع از یک سو و رویارویی با تنگناها و نیازهای روزافزون زندگی از سوی دیگر، به تدریج او را با نیروی خلاق درونش آشنا و مأنوس گردانید. نیرویی پویا و مولد که زندگی وی را به سرعت به سوی توسعه و تکامل به حرکت درآورد و سرمنشأ شاهکارها، ابداعات و اختراعات او شد (سلیمانی، ۱۳۸۱: ۱۷-۷). امروزه ما در دنیایی زندگی می‌کنیم که در حال تغییر و تحول است. دنیایی بسیار پیچیده

چکیده: هدف از این پژوهش بررسی و مقایسه موانع شخصی خلاقیت بین دبیران تربیت‌بدنی به عنوان عناصر اصلی پیشرفت و توسعه ورزش و سلامت دانش‌آموزان بود. ۱۲۰ نفر از دبیران تربیت‌بدنی شهرستان نیشابور (۷۳ مرد و ۵۷ زن) به پرسشنامه فیفر پاسخ دادند. بر اساس نتایج این پژوهش، از نظر موانع شخصی خلاقیت، که توسط فیفر به شش گروه تقسیم شده‌اند، بین دبیران تربیت‌بدنی مرد و زن تفاوت معنی‌داری وجود ندارد. در هر دو گروه کمترین سهم در رابطه با موانع مرتبط با اعتماد به نفس و خطرپذیری مشاهده شد. بیشترین مشکل در دبیران مرد در رابطه با موانع مرتبط برای استفاده از تجزیه و تحلیل نظام یافته و در دبیران زن در رابطه با موانع مرتبط با محیط فیزیکی است. همچنین با بالا رفتن سن و یا سابقه تدریس، مشکل خلاقیت دبیران زن برای استفاده از مجردات ذهنی و امور انتزاعی افزایش می‌یابد. در مورد مردان هر چه سابقه تدریس بالاتر می‌رود، موانع مرتبط با موفقیت کاری سهم بیشتری می‌یابند و نیز بالا رفتن سن و سابقه تدریس باعث افزایش و مدرک تحصیلی موجب کاهش آن دسته از

* عضو هیئت‌علمی دانشگاه تهران.
** کارشناس ارشد تربیت‌بدنی دانشگاه پیام‌نور.

در رشد توسعه خلاقیت شرکت داشته باشند (Bucher and Evelyn, 1964; Roberto, 1971). محققان نشان داده‌اند که حرکت فعالانه، ناشی از دانش معلمان و رهنمودهایی است که آنها از هنگام یادگیری در مدیریت کلاس به کار می‌برند. رشد حرکتی- ادراکی دانش‌آموزان سبب پیشرفت در انجام دادن حرکات و تفکرات عملی حرکات ورزشی می‌شود. پژوهشگران بین رفتار معلم و جوّ خلاق کلاس ارتباط زیادی مشاهده کرده‌اند و نتیجه گرفته‌اند که معلم نیز می‌تواند به عنوان عامل رشد یا تخریب خلاقیت محسوب شود. همچنین به کارگیری ساختار زمانی مدرن در پیشبرد آموزش می‌تواند مؤثر باشد (Arnett, 1976; Furman, 1990; page and Murthy, 1990). محققان زیادی تأثیر محیط فیزیکی بر خلاقیت را بررسی کرده و اظهار داشته‌اند با به وجود آوردن محیطی که پذیرای اندیشه‌های نو باشد، ترغیب افراد به لمس، احساس و کنکاش در محیط برای تفکر جدید، صرف وقت برای تشویق خلاقیت و آموزش افراد برای کسب دانش و علم مورد نیاز رشته خاص خود می‌توان به خلاقیت دست یافت. استفاده از محرکهای غنی محیطی، روشهای غیر شفاهی، استفاده از طرح آموزش گروههای کوچک می‌تواند به خلاقیت کمک کند. همچنین، محیطهای فیزیکی، فرهنگی و سیاسی برای افراد، مختلف هستند و تعلیم و تربیت شامل یک فرآیند مستمر است که همواره باید با شیوه‌های گوناگون یادگیری و محرکها همراه باشد. آنها آموزش منحصر به فرد و برنامه‌های انعطاف‌پذیری و تمرین مهارتهای زنده خلاقیت را پیشنهاد می‌کنند و می‌گویند که تعلیم‌دهندگان باید دانش‌آموزان و دانشجویان را با مهارتهای خلاقیت آشنا سازند تا همواره با تغییرات بتوانند سازگاری نشان دهند. این محققان ارتباط معنی‌داری بین حرکات خلاقانه و محرکهای محیطی انگیزاننده پیدا کرده‌اند و به وجود آوردن محیطی متغیر و متحول را به عنوان عاملی محیطی در پیشبرد خلاقیت از الزامات خوانده‌اند (Anderusin, 1976; Chang, 2000; Kanter, 1983; Mark; Rothstein, 1990). پژوهشگران اظهار می‌دارند که افراد خلاق و نوآور با پیشنهاد تغییرات

پیچیده، دنیایی که با مسائل بسیار دشوار روبه روست (حائری‌زاده و محمدحسینی، ۱۳۸۳: ۱۴-۱۳). برای اینکه بتوان در دنیای متلاطم و متغیر امروز به حیات ادامه داد، باید به نوآوری و خلاقیت روی آورد و ضمن شناخت تغییرات و تحولات محیط برای رویارویی با آنها پاسخهای بدیع و تازه تدارک دید و همواره با تأثیرپذیری از این تحولات بر آنها تأثیر نهاد و بدانها شکل دلخواه داد (الوانی، ۱۳۸۳: ۲۲۴). وظایف معلم تربیت‌بدنی به عنوان یکی از ارکان اجرایی در نظام آموزشی، همواره با تغییر زمان متحول شده و از حالت ساده و ابتدایی به حالت پیچیده و تخصصی تغییر وضع داده است. با توجه به عصر ماشینی و نرم‌افزاری کنونی، وجود خلاقیت در میان دبیران تربیت‌بدنی برای جذب هرچه بیشتر دانش‌آموزان به سوی ورزش و سلامت امری بس ضروری به نظر می‌رسد. لذا باید عوامل و یا موانعی که به هر صورت در خلاقیت شخصی دبیران تربیت‌بدنی تأثیرگذارند شناسایی شوند. بدیهی است که شناسایی و در پی آن تلاش در جهت کاهش و حذف این موانع توان دبیران تربیت‌بدنی را در مواجهه با تحولات کنونی جامعه بالا خواهد برد. نگرش معلمان نسبت به خلاقیت پایین است و معلمان ما از خلاقیت، فرآیند و شیوه‌های پرورش آن شناخت کافی ندارند و اگر بخواهیم نظام آموزشی کشورمان را در جهت رشد خلاقیت هدایت کنیم، اولین قدم در این کار برنامه‌ریزی برای آگاه کردن معلمان از فرآیند خلاقیت است (حسینی، ۱۳۷۶). تحقیقات نشان می‌دهد موانع شخصی چندی بر سر راه خلاقیت قرار دارد. هر چه میزان اعتماد به نفس بالاتر باشد، میزان خلاقیت بالاتر است. لذا هر چه توجه بیشتری به اعتماد به نفس، انعطاف‌پذیری، ترس از شکست، تطبیق با محیط، رویگردانی از ابهامات و عادات شود، میزان خلاقیت نیز به همان نسبت بالاتر خواهد رفت (قربانزاده، ۱۳۷۹). بوچر در مورد خلاقیت در تربیت‌بدنی می‌گوید: در تربیت‌بدنی از میان حرکات و تظاهرات بدنی با استفاده از قوای ذهنی، خلق یک فکر جدید نشان داده می‌شود. فرصتهای بسیاری در رابطه با خلاق بودن در تربیت‌بدنی وجود دارد. شواهد این مفهوم را نشان داده است که برنامه‌های تربیت‌بدنی با حساسیت می‌توانند

ارزشیابی خود توصیف می‌کند.

برای مشخص شدن ارتباط میان هر یک از موانع شش‌گانه شخصی خلاقیت با هر یک از سه مشخصه فردی در بین دبیران تربیت‌بدنی مرد و زن از ضریب همبستگی پیرسون و برای مقایسه هر کدام از موانع شخصی خلاقیت در بین آنها از آزمون t استودنت استفاده شده است.

ب) ابزار سنجش

در این پژوهش برای جمع‌آوری اطلاعات لازم از پرسشنامه موانع شخصی خلاقیت فیفر^۱ (۱۹۹۰) که دارای استانداردهای بین‌المللی است و توسط آقای مقیمی در سال ۱۳۷۷ در داخل کشور دارای روایی درونی و بیرونی و اعتبار گردیده، استفاده شده است. این پرسشنامه ۳۶ سؤالی ۶ متغیر یا کلید موانع را می‌سنجد که عبارت‌اند از:

۱- موانع مرتبط با اعتماد به نفس و خطرپذیری

۲- موانع مرتبط با نیاز به تطبیق

۳- موانع مرتبط برای استفاده از مجردات و امور انتزاعی

۴- موانع مرتبط برای استفاده از تجزیه و تحلیل نظام‌یافته

۵- موانع مرتبط با موفقیت کاری

۶- موانع مرتبط با محیط فیزیکی

پاسخ هر سؤال بر اساس مقیاس پنج ارزشی و از «کاملاً موافقم» تا «کاملاً مخالفم» بوده است. لذا امتیاز هر سؤال نیز از ۱ تا ۵ و بر اساس نظر آزمودنیها تغییر می‌کند.

نتایج و یافته‌های تحقیق

در این بخش ابتدا برخی از ویژگیهای فردی جامعه تحت بررسی را به تفکیک جنس ارائه می‌کنیم. همان‌گونه که نمودار ۱ نشان می‌دهد مد گروه سنی دبیران مرد (۶۱ درصد) ۳۹ سال، و مد گروه سنی دبیران زن (۵۵ درصد) ۳۰ تا ۳۴ است که نشان‌دهنده بالاتر بودن سن دبیران مرد نسبت به دبیران زن است.

بسیاری باعث رشد آراء و افکار جدید می‌شوند و به حصول اثربخش با دیدی وسیعتر می‌نگرند و احتمالاً چارچوب سستی و پذیرفته شده مقررات را تهدید و حذف می‌کنند (Foxal and Hacket, 1999). طی تحقیقاتی اعلام شد ارزیابی، رقابت، پاداش و محدودیت انتخاب از نابودکننده‌های جدی خلاقیت‌اند (Amabile, 1990).

بر اساس اظهارات این محققان، خلاقیت یکی از عوامل اجتناب‌ناپذیر در آموزش محسوب می‌شود. لذا باید موانع موجود بر سر راه آن را شناخت و تا حد امکان در جهت از بین بردن آنها سعی کرد. اهمیت مضاعف این مطلب در شرایط نه چندان مطلوب کنونی درس تربیت‌بدنی در مدارس، محقق را بر آن داشته است تا موانع شخصی خلاقیت را در میان دبیران تربیت‌بدنی بررسی و مقایسه کند و مشخص کند تأثیر هر کدام از این موانع در خلاق نبودن آنان به چه میزان است و در هر مورد بین دبیران تربیت‌بدنی مرد و زن چه تفاوتی وجود دارد؟ همچنین، آیا رابطه‌ای بین مشخصات فردی با موانع شخصی خلاقیت در دبیران تربیت‌بدنی وجود دارد؟

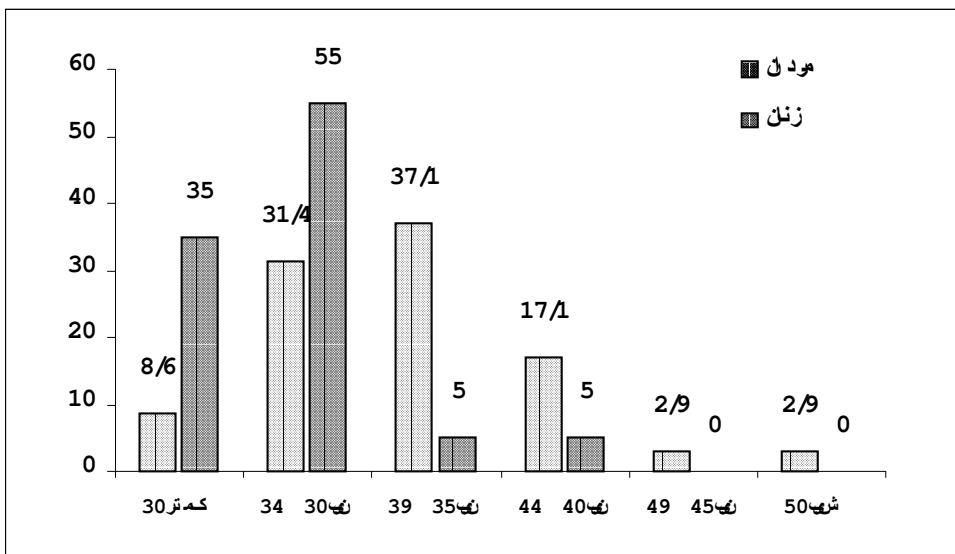
روش تحقیق

الف) جامعه آماری، نمونه و روش اجرای پژوهش

جامعه آماری تحقیق را کلیه دبیران تربیت‌بدنی مرد و زن شهرستان نیشابور تشکیل می‌دهند که تعداد آنان ۱۲۰ نفر است. همه ویژگیهای نمونه‌ها به کل جامعه موردنظر قابل تعمیم است. حجم نمونه برابر با حجم کل جامعه در نظر گرفته شده و در واقع تمام شماری شده است و احتیاجی به نمونه‌گیری نیست. با توجه به برنگشتن بعضی از پرسشنامه‌ها و همچنین با حذف تعدادی از آنها به دلیل کامل نبودن، نمونه مورد بررسی ریزشی به میزان ده نفر یعنی ۸/۳۳ درصد داشته است و نمونه مورد بررسی شامل ۱۱۰ نفر است. روش انجام این تحقیق توصیفی از نوع پیمایشی است. هدف از تحقیق توصیفی پیمایشی توصیف عینی، واقعی و منظم خصوصیات یک موقعیت و یا موضوع است. لذا در این تحقیق محقق از طریق پرسشنامه، موانع شخصی خلاقیت را بدون قضاوت و

1. Pfeiffer, J.W. *The 1990 Annual Developing Human Resources*. San Diego, Pfeiffer & Company.

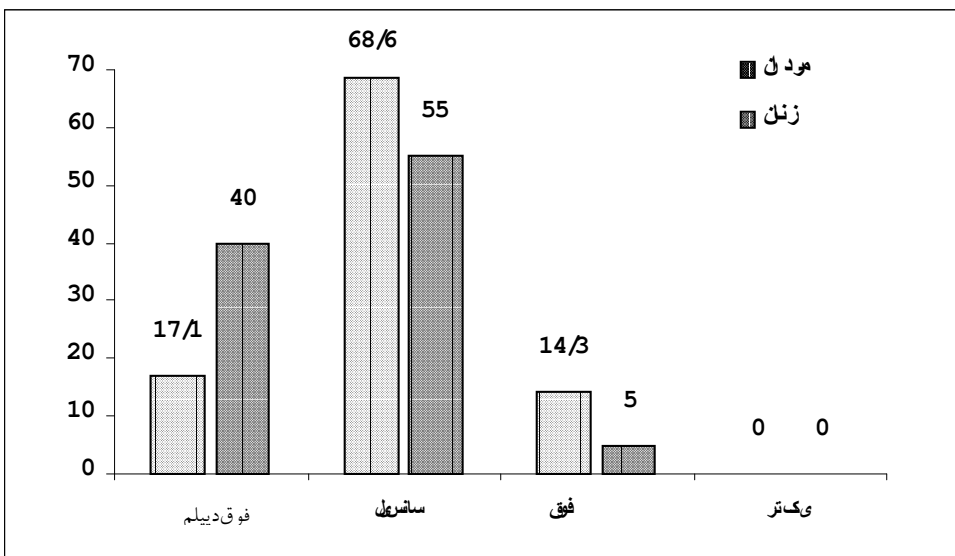
نمودار ۱. توزیع درصد فراوانی سنی آزمودنیها

بیشتر از دبيران زن و مدرک فوق ديپلم در زنان بیشتر از مردان است.

نمودار ۲ نشان می‌دهد که فراوانترین مدرک تحصیلی در میان دبيران تربیت‌بدنی مرد و زن مدرک لیسانس است. مدرک لیسانس و فوق‌لیسانس در دبيران مرد

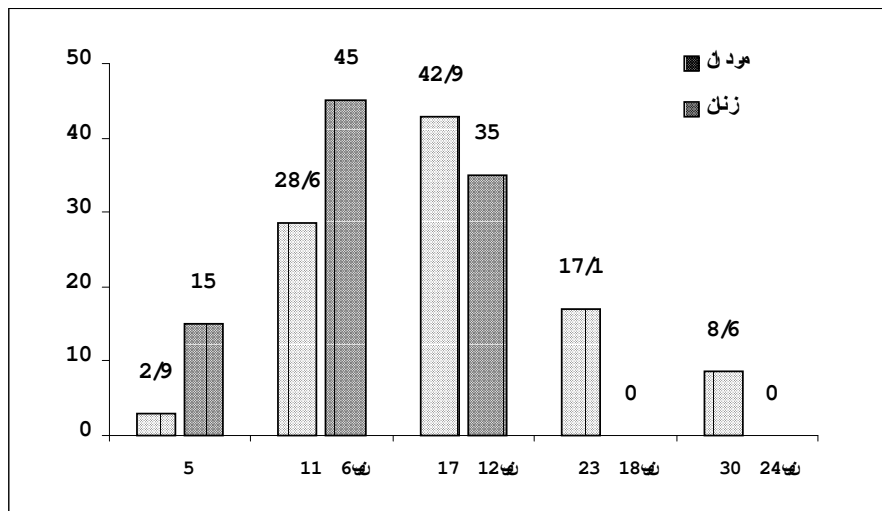
نمودار ۲. توزیع درصد فراوانی مدرک تحصیلی آزمودنیها

دارند. همچنین، در بین دبيران زن سابقه تدریس حداکثر ۱۷ سال است و این بدان معناست که تجربه کاری دبيران زن کمتر از مردان است.

از نمودار ۳ پیداست که تعداد بیشتری از مردان (۴۲/۹ درصد) ۱۲ تا ۱۷ سال سابقه تدریس دارند، در حالی که تعداد بیشتری از زنان (۴۵ درصد) بین ۶ تا ۱۱ سال سابقه تدریس

نمودار ۳. توزیع درصد فراوانی سابقه تدریس آزمودنیها

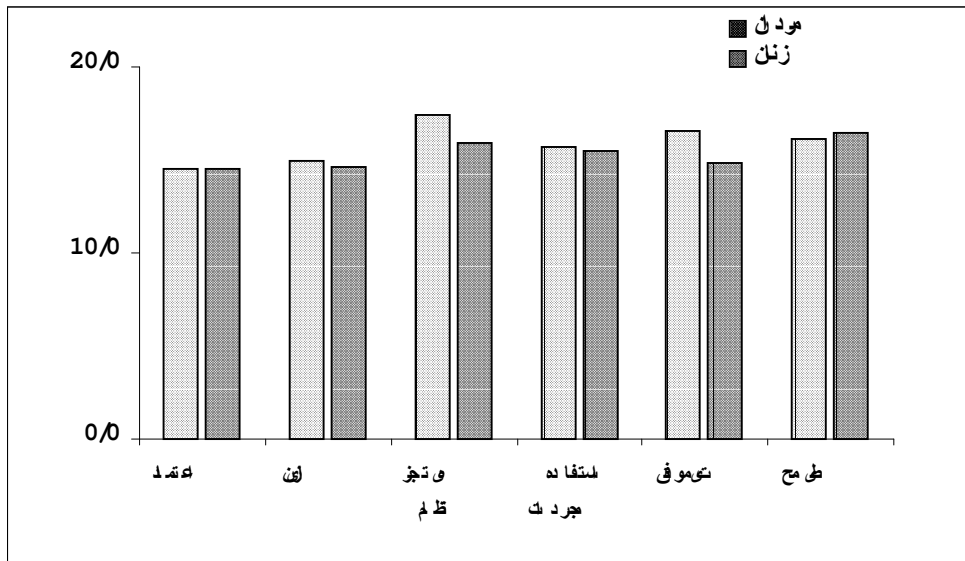
گروه محاسبه شده است و همراه با آن سطح معنی‌داری به ازای سطح خطای ۰/۰۵ برای مقایسه در جدول درج شده است. جدول ۱ نشان می‌دهد که هیچ تفاوت معنی‌داری بین زنان و مردان در هیچ یک از موانع شش‌گانه شخصی خلاقیت وجود ندارد. نمودار ۴ نیز همین نتیجه را نشان می‌دهد.

اکنون به توصیف نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل آماری داده‌های استخراج‌شده از پرسشنامه‌های بازگشتی می‌پردازیم. جدول ۱ میانگین امتیاز مربوط به هر یک از موانع شش‌گانه شخصی خلاقیت را به تفکیک برای دبیران مرد و زن نشان می‌دهد. برای هر یک از این موانع، مقدار t استودنت برای میانگین دو

جدول ۱. مقایسه موانع شخصی خلاقیت بین دبیران مرد و زن

نتیجه	سطح معنی‌داری	t استودنت	درجه آزادی	χ^2	میانگین	تعداد	شاخص آماری متغیرها	
							مردان	زنان
معنی‌دار نبودن	۱/۹۸۰	-۰/۰۹۷	۱۰۴	۳۹۶/۶۹	۱۴/۱۰	۷۰	اعتماد به نفس و خطرپذیری	
							مردان	زنان
معنی‌دار نبودن	۱/۹۸۰	۰/۳۶۴	۱۰۴	۲۹۲/۷۴	۱۴/۹۱	۷۰	نیاز به تطبیق	
							مردان	زنان
معنی‌دار نبودن	۱/۹۸۰	۰/۲۵۵	۱۰۴	۳۰۵/۱۴	۱۵/۷۱	۷۰	استفاده از مجردات ذهنی و امور انتزاعی	
							مردان	زنان
معنی‌دار نبودن	۱/۹۸۰	۱/۷۱۸	۱۰۴	۲۷۸/۴۰	۱۷/۴۰	۷۰	استفاده از تجزیه و تحلیل نظام یافته	
							مردان	زنان
معنی‌دار نبودن	۱/۹۸۰	۱/۶۳۹	۱۰۴	۴۹۶/۱۷	۱۶/۶۳	۷۰	موفقیت کاری	
							مردان	زنان
معنی‌دار نبودن	۱/۹۸۰	-۰/۳۸۵	۱۰۴	۴۲۱/۵۴	۱۶/۱۱	۷۰	محیط فیزیکی	
							مردان	زنان

نمودار ۴. مقایسه موانع شخصی خلاقیت بین دبیران مرد و زن

در مورد مردان هر چه سابقه تدریس بالاتر می‌رود، موانع مرتبط با موفقیت کاری سهم بیشتری می‌یابند و نیز بالا رفتن سن و سابقه تدریس باعث افزایش و مدرک تحصیلی موجب کاهش آن دسته از موانع که به اعتماد به نفس و خطرپذیری مرتبط است می‌شود. سن و سابقه کاری سهم موانع مرتبط با محیط فیزیکی را نیز در دبیران مرد افزایش می‌دهد.

برای تعیین چگونگی تأثیر مشخصات فردی (سن، سابقه تدریس و مدرک تحصیلی) بر هر یک از موانع شش‌گانه شخصی خلاقیت ضرایب همبستگی پیرسون بین آنها به تفکیک برای زنان و مردان محاسبه شد. نتایج این محاسبه که در جدول ۲ آمده است نشان می‌دهد که با بالا رفتن سن و یا سابقه تدریس مشکل خلاقیت دبیران زن برای استفاده از مجردات ذهنی و امور انتزاعی افزایش می‌یابد.

جدول ۲. رابطه مشخصات فردی دبیران تربیت‌بدنی مرد و زن با موانع شخصی خلاقیت

موانع شخصی خلاقیت مشخصات فردی	اعتماد به نفس و خطرپذیری	نیاز به تطبیق	استفاده از مجردات و امور انتزاعی	استفاده از تجزیه و تحلیل نظام یافته	موفقیت کاری	محیط فیزیکی		
							مرد	زن
سن	*	۰/۲۸۸	۰/۰۹۶	۰/۱۸۳	۰/۱۵۲	۰/۲۱۸	مرد	۰/۳۶۵**
		۰/۲۵۶	۰/۱۱۴	* ۰/۴۳۹	۰/۲۰۸	۰/۲۱۴	زن	۰/۲۳۷
سابقه تدریس	*	۰/۲۸۷	۰/۰۵۴	۰/۲۰۵	۰/۱۳۸	۰/۲۴۱*	مرد	۰/۲۴۱*
		۰/۲۶۸	۰/۰۸۴	* ۰/۳۸۰	۰/۱۵۲	۰/۲۶۵	زن	۰/۲۴۱
مدرک تحصیلی	*	-۰/۳۰۶	-۰/۱۴۵	-۰/۰۲۸	-۰/۱۵۵	۰/۰۰۵	مرد	-۰/۱۸۹
		-۰/۰۹۲	۰/۲۲۳	۰/۰۷۱	۰/۱۲۶	۰/۰۲۲	زن	-۰/۱۴۱

* به ازای $p < 0.05$ نشان‌دهند \square وجود ارتباط معنی‌دار است.

** به ازای $p < 0.01$ نشان‌دهند \square وجود ارتباط معنی‌دار است.

بحث و نتیجه‌گیری

۱. دبیران تربیت‌بدنی مرد در زمینه استفاده از تجزیه و تحلیل نظام‌یافته دچار نقصان و کمبودند. کمبود دیگری نیز

نتایج به دست آمده از تحقیق حاکی از آن است که:

آموزشهای مستمر برای بالا بردن اعتماد به نفس و خطرپذیری و پایین آوردن نقش منفی موانع مرتبط با محیط فیزیکی و موفقیت کاری و، از سوی دیگر، افزایش سطح تحصیلات در بالا بردن خلاقیت دبیران تربیت‌بدنی مرد ضروری به نظر می‌رسد.

۴. در مورد دبیران تربیت‌بدنی زن افزایش سن یا سابقه تدریس میزان استفاده از مجردات ذهنی و امور انتزاعی را کاهش می‌دهد و از این راه سطح خلاقیت آنان را پایین می‌آورد. لذا بایستی، همزمان با افزایش سن و سابقه تدریس، شرایط به کارگیری بیشتر مجردات ذهنی و امور انتزاعی را برای این دبیران بیش از پیش فراهم کرد.

منابع

- الوانی، سید مهدی (۱۳۸۳)، مدیریت عمومی، نشر نی تهران؛
 حائری‌زاده، خیره بیگم و لایلا محمد حسینی (۱۳۸۳)، تفکر خلاق و حل‌خلاقانه مسائل، نشر نی، تهران؛
 حسینی، افضل السادات (۱۳۷۶)، تحلیل ماهیت خلاقیت و شیوه‌های پرورش آن، رساله دکتری مدیریت، دانشگاه تربیت مدرس؛
 سلیمانی، افشین (۱۳۸۱)، کلاس خلاقیت، انجمن اولیا و مربیان تهران؛
 قربانزاده، عباس (۱۳۷۹)، بررسی میزان خلاقیت مدیران مدارس و موانع شخصی آن در شهرستان فردوس، پایان‌نامه کارشناسی ارشد؛
Amabile, T. (1990), *Within you without you: the social psychology of creativity*, Runco theories of creativity London;
Anderusin, George(1976), «Education for the year 2000», *Journal Citation*;
Arnett, Chapple (1976), «All active, all success roll: Developing teachers competent in Elementary». *Journal Citation*;
Bucher, Charlos, and Evelyn M. Reado (1964) *Physical education and health*, NewYork Macmillan;
Chang, Chung-Shiuan (2000), *Dance Development in grades ones through nine curriculum*;

در زمینه عوامل مرتبط با موفقیت کاری در آنان پیدا شد، به گونه‌ای که دبیران تربیت‌بدنی مرد این عوامل را به عنوان موانع اصلی در خلاقیت خود به حساب آورده‌اند. لذا آموزش دبیران تربیت‌بدنی مرد برای استفاده از تجزیه و تحلیل نظام‌یافته و غلبه بر موانع مرتبط با موفقیت کاری می‌تواند کلید حل مشکل خلاقیت در آنها باشد. در این راه، برای ارتقای خلاقیت دبیران تربیت‌بدنی مرد بایستی با هدف ایجاد انگیزه استفاده از تجزیه و تحلیل نظام‌یافته و رفع موانع موفقیت کاری برنامه‌ریزی کرد.

۲. دبیران تربیت‌بدنی زن در زمینه عوامل مرتبط با محیط فیزیکی دچار نقصان و کمبودند. کمبود دیگری نیز در زمینه استفاده از تجزیه و تحلیل نظام‌یافته در آنان پیدا شد. بنابراین، از طریق آموزش دبیران تربیت‌بدنی زن در غلبه بر موانع مرتبط با محیط فیزیکی و استفاده از تجزیه و تحلیل نظام‌یافته می‌توان آنها را در حل مشکل خلاقیت یاری کرد. در این مسیر برای ارتقای خلاقیت دبیران تربیت‌بدنی زن بایستی با هدف ایجاد انگیزه در رفع موانع محیط فیزیکی و استفاده از تجزیه و تحلیل نظام‌یافته برنامه‌ریزی کرد.

۳. در دبیران تربیت‌بدنی مرد، با افزایش سن، نقش موانع مرتبط با محیط فیزیکی در کاهش خلاقیت به شدت افزایش می‌یابد. بالا رفتن سابقه تدریس نیز تأثیری مشابه اما با شدت کمتر دارد. افزایش سن و سابقه تدریس نیز باعث پایین آمدن اعتماد به نفس و قدرت خطرپذیری و بدین ترتیب کاهش خلاقیت در دبیران تربیت‌بدنی مرد شده است. اما بالاتر بودن مدرک تحصیلی در این زمینه تأثیر کاملاً متفاوتی دارد و هر چه سطح تحصیلات بالاتر بوده، میزان اعتماد به نفس و خطرپذیری این دبیران بیشتر بوده است. افزایش سابقه تدریس نقش موانع مرتبط با موفقیت کاری را افزایش داده است. لذا، از یک سو، همگام با افزایش سن و سابقه تدریس دبیران مرد،

- Page, N. and W. Murthy** (1990), «A Program to integrate engineering, creativity and management in undergraduate training», *Journal of Citation*;
- Robberto, Mesenbrink E.D.D.** (1971), *The interrelationship of the creative personality to activities and methodology in physical education*, University of North Carolina at Greensboro;
- Rothstein, P.R.** (1990) *Educational Psychology*, New York. Mc Graw - Hill Inc. ■
- Foxal & Hacket, E, Holly Buttner, Nur Gryskiewiesz and Sutzan C.Hidor** (1999), «Skills Assessment», *British Journal of Management*;
- Furman, A.** (1990), «Teacher and public characteristics in the perception of the creativity of classroom Climate», *Journal of Creative Behavior*;
- Kanter, R.M.** (1983), *The change makers*, New York: Simon and Schuster;
- Mark A. Runco**, *Creativity as an Educational objective for disadvantaged students*, University of Connecticut;